

Inhoudsopgave De Koning en Helenaveen

De Koning en Helenaveen.....	1
25 oktober 1888 Op last des Konings zijn opgaven verstrekt	1
25 oktober 1888 HELENAVEEN.....	1
25 en 27 oktober 1888 [Belangstelling voor Helenaveen].....	2
26 november 1888 [...] Vooral de maatschappij Helenaveen, ...	3
15 december 1888 Een Koninklijk geschenk aan Limburg.	4
21 februari 1889 De Prov. Nr.-Brab. Ct. deelt mede, dat blijkens akte, ...	4
14 mei 1890 Door de hovenier A. Bakker, te Helenaveen (N. Br.), ...	4
6 december 1890 MEIJEL.	4

De Koning en Helenaveen

25 oktober 1888 Op last des Konings zijn opgaven verstrekt

5 van de in iedere gemeente der provincie Noordbrabant aanwezige bosch- en heidegronden en zijn daarvan uitvoerige kaarten opgemaakt. Tevens gaf Z. M. het verlangen te kennen, te worden ingelicht omtrent den stand van het fabriekwezen in eenige gemeenten, van de vruchtencultuur in de Langstraat, en van de verveningen en ontginningen door de Maatschappij Helenaveen.

10 Deze Maatschappij mocht in het bijzonder 's Konings belangstelling ondervinden. [...]

25 oktober 1888 HELENAVEEN.

15 Door de edele mildheid van onzen ge-eerbiedigden Koning, wordt voor Helenaveen en zijne arbeidersbevolking een gunstig verschieft geopend. Z. M. heeft besloten, voor de arbeiders van Helenaveen de middelen beschikbaar te stellen, om vee te koopen, de beste zaden aan te schaffen, meer land aan te pachten en te bewerken, kortom, om ze te helpen, eigenaar te worden van huis en hof. Hierdoor wordt de aandacht in den lande meer gevestigd op het nijvere Veendorp Helenaveen, dat op de grenzen van

20 Limburg bij Deurne ligt. De werkzaamheden en ontginningen van de daar gevestigde Veenmaatschappijen hebben ook reeds eene streek van het Horster grondgebied in onze provincie in beslag genomen, zoodanig zelfs, dat op Horster grond aan het einde van het hoofdkanaal voor eenige jaren een nieuw spoorwegstation gebouwd werd.

't Zal dus niet ten onpas zijn, om het ontstaan, den voortgang en den bloei der veenkolonie eenigszins nader voor de lezers van den N. K. te schetsen.

25 Helenaveen behoort tot de burgerlijke gemeente Deurne, die thans Deurne, Liessel en Helenaveen heet.

De ondernemende *Johan van de Griendt*, geboren te Orthen, te 's-Bosch woonachtig, liet zijn oog vallen op de uitgestrekte peelgronden van Deurne, en besloot, na eenige

30 proefnemingen, tot de ontginning dezer urenbreede, woeste veenstreek. Hij vormde daarom eene maatschappij, met het doel, om de Peel te verveenen, en kocht een aanzienlijk groot terrein, ter plaatse, waar nu het dorp Helenaveen ligt. Het voert den naam van *Helenaveen* naar mej. *Helena Panis*, de echtgenoot van den heer van de Griendt.

35 Reeds in 1853 maakte men een begin met het verveenen van de aangekochten grond, en werd een bevaarbaar kanaal gegraven, om de turf daar langs te vervoeren. Dit kanaal loopt uit van de Zuid-Willemsvaart bij Nederweert onder Sluis No. 15, en neemt aanstonds de richting van hetzelfde onafgewerkt kanaal, waarmede Napoleon I Antwerpen met Venlo wilde verbinden, welk kanaal ook gedeeltelijk bij den aanleg der

40 Zuid-Willemsvaart gevolgd is. Dit Napoleonskanaal werd bevaarbaar gemaakt tot voorbij het dorp Meijel, waar een nieuw gegraven vaart naar Helenaveen leidt. In het turfkanaal vindt men geen sluizen, en om het overtollige water af te voeren, heeft men uit het Napoleonskanaal een zijtak in de richting der Maas gegraven, waardoor dit

45 langs den kunstmatigen waterval (voorbij Neer aan den grooten straatweg van Weert naar Venlo) in het Maasdal en verder in de rivier stort. Eene nieuwe sluis is, twee jaar geleden, aan het wachthuis no. 2 gebouwd. Voorts zijn van uit het hoofdkanaal in Helenaveen, op dezelfde wijze als in de Friesche, Drentsche en Utrechtsche veenen, op gezette afstanden weder 7 meter breede kanalen gegraven, die loodrecht op het

50 hoofdkanaal staan, en die tot diep in het veen indringen. Hier langs wordt de turf met schuiten, zoogenaamde bokken, in de hoofdvaart gebracht.

De veelvuldige werkzaamheden lokten in 1853 vele arbeiders derwaarts, die zich aanvankelijk met zoden hutten behielpen, en slechts gedurende het goede seizoen in 't Veen verbleven. Sommigen vestigden zich echter voor goed, en de directiewoningen, de huizen van het ambtenaarspersoneel en de woningen der vaste arbeiders vormden spoedig

55 een dorp, dat, zooals we boven reeds zeiden, Helennaveen genaamd werd. Bij de eerste

volkstelling in 1863 bedroeg het aantal inwoners 365, terwijl het getal inwoners sinds dien tijd aanzienlijk gestegen is.

De vele R. C. bewoners van 't Veen begaven zich in den aanvang ter kerke naar Meijel, op vijf kwartier afstand van 't dorp, wijs de parochiekerk Liessel twee uren ver lag. De kerkelijke bedieningen werden sinds 1855 door pater Meerma van Koningslust (onder Helden) uit, verricht. Zoodra echter in 1857 eene doelmatige woning met ruime achterhuizing in gereedheid was gebracht, die tot pastorie en anexe hulpkerk zou dienen, benoemde Z. D. H. de Bisschop J. Zwijsen, van 's Bosch, in October 1855 een te Helenaveen verblijvenden rector, den eerw. heer J. M. Nuijts, die reeds den 15 october van dat jaar de eerste H. Mis te Helenaveen opdroeg. Twee jaar later stierf rector Nuijts, en werd te Helenaveen begraven; op 23 Nov. 1859 werd de eerw. heer Th. L. van den Eijnde rector te Helenaveen. De kapel werd later geheel verbeterd. Langzamerhand nam de bloei der kolonie toe; nieuwe huizen werden gebouwd, gronden ontgonnen, nieuwe kanalen gegraven en de verzending van turf nam zeer toe. Ook werd het veen door branden geschikt gemaakt ter ontginning. Het boekweitzaaien werd op groote schaal ondernomen, evenals dit in de Aster Peel geschiedde. Allerlei landbouwproducten werden er getrokken, en wel in den laatsten tijd met zooveel succes, dat men op de jongste landbouwtentoonstelling te Venlo met bewondering stilstond, voor de prachtige inzending veldgewassen, geteeld op Helenaveen's bodem.

Een nieuwe tak van industrie heeft bovendien in de laatste jaren voor de kolonie het uitzicht geopend op een voortdurenden bloei, nl. de fabricatie van turfstrooisel. Men weet, dat voor velen, in de paardestallen aan turfstrooisel boven stroo de voorkeur gegeven wordt, wijs het de hinderlijke amoniaklucht opslorpt, en daardoor zeer geschikt wordt ter bemesting van lichte gronden. Tot het maken van turfstrooisel wordt alleen de vederachtige, bovenste laag van het veen gebruikt, die voor de turfmakerij geene waarde heeft. Zodoende is de bovenkorst van het vee, die vroeger als waardeloos werd beschouwd, een voordeelig handelsartikel geworden.

Aan het station Helenaveen zijn verschillende fabrieken van turfstrooisel verrezen, waarvan de eerste voor een 6tal jaren door een Duitscher gesticht werd. Een nieuw kanaal op Deurnensch grondgebied biedt verder eene nieuwe gelegenheid, tot het vervoer van den turf.

Door de oprichting eener nieuwe Maatschappij, het Griendtsveen, heeft de ontginning nog grooter omvang genomen, en zijn aan het station bij de haven vele arbeiderswoningen verrezen.

Alhoewel de kolonie zich nog altijd in betrekkelijke welvaart mag verheugen, doet zich toch de geduchte concurrentie van de steenkolen zeer gevoelen. Vele steenfabrieken en pannbakkerijen, die vroeger met turf gestookt werden, gebruiken nu steenkolen, en de turfverkoop is er niet op vermeerderd. Ten einde de kolonie tegen achteruitgang te behoeden, heeft Z. M. de Koning, die een open oog heeft voor de behoeften en nooden van industriele ondernemingen, zoowel als voor 't lot der arbeiders, zijn financielen steun thans toegezegd, aan de Veenmaatschappijen niet alleen, maar ook in 't bijzonder aan de arbeiders.

We moeten daarom aan de vrijgevigheid van onzen geëerbiedigden Koning met een erkentelijk gemoed hulde brengen, en met onzen grootmoedigen Vorst Helenaveen bloei en welvaart wenschen.

We wijzen ook met genoegen op de woorden, die de Directeur van Helenaveen naar aanleiding der gunsten van Z. M. den koning, tot de arbeiders richtte en die o. i. zeer juist den omvang der gunstbewijzing toonen.

"Arbeiders! de Koning helpt u uit eigen beweging; niets dwingt hem daartoe.

"Dat de oogen des Konings op deze stille afgelegene plek in zijn Rijk zijn gevallen, is voor u allen een onwaardebaar geluk. Weest er erkentelijk voor.

"En tot welke godsdienstige gezindte gij ook behooren moogt, en op welke wijze gij het doet - vergeet niet den braven Koning te gedenken, achter wiens naam "Willem" wij voortaan zullen voegen den schoonen eeretitel van den Goede, van den Weldoener van Helenaveen."

25 en 27 oktober 1888 **[Belangstelling voor Helenaveen]**

- Zooals bekend is heeft Z. M. in den laatsten tijd op meer bijzondere wijze van zijne groote belangstelling in de welvaart des lands blijk gegeven.

Op last des Konings zijn o. a. opgaven verstrekt van de in iedere gemeente der provincie Noordbrabant aanwezige bosch- en heidegronden en zijn daarvan uitvoerige kaarten opgemaakt. Tevens gaf Z. M. het verlangen te kennen, te worden ingelicht omtrent den stand van het fabriekswezen in eenige gemeenten, van de vruchten-cultuur in de Langstraat en van de verveningen en ontginningen door de Maatschappij

125 Helenaveen. Deze Maatschappij mocht in het bijzonder 's Konings groote belangstelling
 ondervinden. Omtrent haren werkkring heeft Z. M. zich. uitvoerige rapporten laten
 voorleggen en tevens herhaalde malen een plaatselijk onderzoek doen instellen door

130 Z. M. betuigde hooge tevredenheid in de wijze van werken der Maatschappij, die in de
 laatste jaren hare ontginningen en cultures, voornamelijk die van groenten en ooft,
 meer bijzonder aan het particulier initiatief der bewoners van Helenaveen overliet.
 Het behaagde den Koning het Beschermeerschap over de Maatschappij te aanvaarden en
 als een gevolg daarvan wenschte de Koning de bewoners van Helenaveen in hun
 landbouwbedrijf krachtig te steunen.

135 Z. M. stelde zeer belangrijke bijdragen ter beschikking der Maatschappij, 1. tot
 afdoening van alle schuld, die de Nederlandsche vaste arbeiders aan de Maatschappij
 mochten hebben (de Maatschappij stelt n. l. hare vaste arbeiders door voorschotten in
 de gelegenheid een eigen landbouwbedrijf te beginnen); 2. tot vorming van fondsen; a.
 ter ontwikkeling en verbetering van den veestapel der bewoners van Helenaveen en b.
 ter bevordering van de groenten, ooft- en boschcultuur.

140 Het krachtig optreden des Konings heeft ten doel de ontwikkeling en bevordering van
 die cultures, welke Z. M. het voordeeligst voor de arbeidende klasse acht.

140 Het bestuur der Maatschappij Helenaveen heeft de koninklijke gunsten dankbaar
 aanvaard.

145 Zondag na afloop der godsdienstoefening werd van 's Konings gunstige beschikkingen
 aan de bewoners van Helenaveen mededeeling gedaan. De bevolking verzamelde zich voor
 het met vlaggen versierde Directeurshuis; het gemeentebestuur van Deurne (tot welke
 gemeente "Helenaveen" behoort) alsmede het bestuur der maatschappij en hare
 ambtenaren waren tegenwoordig. Aan den directeur, den heer G. Bosch, was de taak
 opgedragen de bevolking toe te spreken. In eenvoudige taal, passend voor deze
 gelegenheid, deelde hij aan de inwoners mede, dat zij tot het hooren eener zeer
 blijde boodschap waren bijeengeroepen. De Koning verlangt, dat het den arbeiders van
 150 Helenaveen zal welgaan en daarom stelt de Koning middelen beschikbaar om vee te
 koopen; om de beste zaden aan te schaffen; om wat meer land te pachten en te
 bewerken; om, zoo mogelijk, eigenaar te kunnen worden van een huis en een hof.
 Aandachtig en stil werd de mededeeling van den directeur aangehoord en toen hij
 geëindigd had werd een daverend „Leve de Koning!" uit volle borst aangeheven en
 155 onmiddellijk werd het volgende telegram verzonden:

„Aan Z. M. den den Koning.

„De bevolking van Helenaveen verneemt

„zoo even van den directeur Bosch, dat de

„Koning haar gelukkig wil maken en daartoe

160 „de middelen ruimschoots verstrekt heeft.

„Met diep ontzag danken wij Uwe Majes-

„teit voor de hulp in zoo velerlei vorm en

„wij beloven den Koning door arbeid on

„oppassen te toonen, dat wij de hulp waardig

165 „willen worden. Des Konings mildheid zal

„in herinnering blijven tot het verste nageslacht.

„Leve de Koning en Zijn Huis !

„Van Uwe Majesteit de getrouwe

„en gehoorzame onderdanen,

170 „De bevolking van Helenaveen,

„Namens haar,

„L. J. VERHOEVEN,

„Hoofdopzichter."

175 En nu, zoo hervatte de directeur, nog een ernstig woord. De Koning helpt u uit eigen
 beweging, niets dwingt Hem daartoe. Dat de oogen des Konings op deze stille afgelegen
 plek in zijn Rijk zijn gevallen is voor u allen een onwaardeerbaar geluk. Weest er
 erkentelijk voor.— En tot welke godsdienstige gezindte gij ook behooren moogt en op
 welke wijze gij het doet — vergeet niet den braven Koning te gedenken, achter wiens
 naam „Willem" wij voortaan zullen voegen den schoonsten eeretitel van „den Goede",
 180 van den Weldoener van Helenaveen. Het overige van den dag werd in gepaste
 feestvreugde doorgebracht.

26 november 1888 [...] **Voor de maatschappij Helenaveen,**
 185 die onder de gemeente Deurne in Noord-Brabant aan verveeningen en ontginningen doet,
 en waarvan de koning beschermheer is, ondervond zijne belangstelling. Zoo schonk hij
 de noodige gelden om de schulden der vaste arbeiders aan de maatschappij afteden, en
 tot vorming van fondsen, waaruit de veestapel, de groenten-, ooft- en boschcultuur

195 kunnen worden verbeterd. Plechtig werd na afloop der godsdienstoefening van een en
 ander aan de bevolking meêdeeling gedaan, aan den koning werd de dankbaarheid der
 begiftigden getelegrafeerd en door den directeur werd voorgesteld hem in het vervolg
 nooit anders te noemen dan Willem den goede, een naam hem indertijd reeds door
 Hofdijk gegeven, toen hij zich bij een watersnood zoo wakker had gedragen.

15 december 1888 **Een Koninklijk geschenk aan Limburg.**
 200 Gingen er van alle zijden uit den lande in het laatste tiental jaren stemmen op, die
 wezen op den calamiteuzen toestand van den landbouw, en op den achteruitgang van den
 veestapel, en leed Limburg mede in den algemeenen nood, onze geeerbiedigde Koning,
 begaan met het lot zijner onderdanen, heeft in de laatste jaren herhaaldelijk
 getracht, in den nood te helpen, door bijstand uit zijne particuliere kas.
 205 Helenaveen en zijne bevolking ondervonden in den loop dezes jaars de zorgende
 vrijgevigheid van een geëerden Oranjevorst, en met vreugde werd ook hier die schoone
 daad op prijs gesteld. [...]

15 december 1888 Het doet ons genoegen te kunnen mededeelen, dat de toestand van Z.
 M. den Koning, ondanks eene in de laatste dagen der vorige week geconstateerde kleine
 verheffing der chronische kwaal, waaraan Z. M. lijdende is, bevredigend blijft. [...]
 210 De vruchten van dien arbeid komen, zooals men weet, in de eerste plaats ten goede aan
 de Maatschappij van Weldadigheid en Helenaveen.

21 februari 1889 **De Prov. Nr.-Brab. Ct. deelt mede, dat blijkens akte,**
 215 den 16 dezer voor mr. Jan de Bergh, notaris te 's-Hertogenbosch, verleden, aan een
 kapitaal van f31,000, door Z. M. den Koning beschikbaar gesteld, de bestemming
 gegeven is eene stichting te vormen, waaraan overeenkomstig Zr. Ms. beschikking de
 naam is gegeven van *Fonds Koning Willem III*, te Helenaveen. Dit fonds heeft ten doel
 den landbouw en de veeteelt te helpen ontwikkelen en de welvaart te bevorderen van de
 220 zich aan landbouw, tuinbouw en veeteelt wijdende vaste Nederlandse arbeiders- en
 pachtersbevolking, op de gronden der naamlooze vennootschap tot ontginning en
 vervening der Peel, genaamd Helenaveen, onder beschermheerschap van Z. M. de Koning.

14 mei 1890 Door **de hovenier A. Bakker, te Helenaveen (N. Br.),**
 225 zijn Zaterdag reeds de eerste erwten van den kouden grond aan Z. M. den Koning
 aangeboden.

6 december 1890 **MEIJEL.**
 Uit Helenaveen, voor welker ontginning de overleden Vorst steeds de meeste
 belangstelling toonde, wordt geschreven:
 230 "Eerst Maandag 24 November jl. werd hier de treurmare bekend "De Koning is
 gestorven", welke tijding zich spoedig van mond tot mond verspreidde en alom
 deelneming bij de bewoners verwekte. Van het directiehuis en de aanwezige schepen
 vertoonde zich alras de vlag halfstok.
 235 Z. M. onze Koning was beschermheer van de Maatschappij "Helenaveen", terwijl het in
 October jl. twee jaren is geleden, dat door Z. M. de grondslag werd gelegd voor een
 ondersteuningsfonds ten bate der vaste arbeiders van "Helenaveen," bekend onder den
 naam "Fonds Koning Willem III." Hoe menig bewoner van dit dorp mocht reeds onderstand
 langs dezen weg genieten en hoevelen zullen nog lang na deze de vruchten plukken van
 240 die koninklijke stichting.
 Geen wonder dan ook, dat bij het verscheiden van den beminden Vorst, de bewoners van
 Helenaveen behoefte gevoelen een laatste bewijs van hulde te brengen aan den
 ontslapen Monarch, door een heidekrans neer te leggen op de rouwestrader.
 Dinsdag-avond vertrok de deputatie, bestaande uit 3 bewoners, naar den Haag, om deze
 treurige zending te volbrengen.
 245

Personenregister

Johan van de Griendt, geboren te Orthen, te 's-Bosch woonachtig.....	1
mej. Helena Panis, de echtgenoot van den heer van de Griendt.....	1
pater Meerman van Koningslust (onder Helden).....	2
Bisschop J. Zwijsen, van 's Bosch.....	2
verblijvenden rector, den eerw. heer J. M. Nuijts.....	2
eerw. heer Th. L. van den Eijnde rector te Helenaveen.....	2
Intendant van Zijner Majesteits particulier domein Soestdijk.....	3
directeur, den heer G. Bosch.....	3
L. J. VERHOEVEN.....	3
naam hem indertijd reeds door Hofdijk gegeven.....	4

Naspeuringen van Paul Theelen: De Koning en HELENAVEEN

mr. Jan de Bergh, notaris te 's-Hertogenbosch.....4
hovenier A. Bakker, te Helenaveen (N. Br.).....4